

וארא

שמות רבה' כאן) נמנו ג' נסים מבלי ל-
הדגיש „הרי נסים הרבה“, וז"ל המדרש:
„אמר ריב"ל נס גדול נעשה בשחין שאם
אדם זורק חץ כלפי מעלה אינו מהלך
מאה אמה ומשה זרק פיה כבשן מלא
חפניו מה שאי אפשר ליטול מלא חפניו
ואין בו ממש („שהפיה הוא דבר שאי
אפשר ליטול ביד מחמת שהוא דבר ש-
אין בו ממש“) וזרקו משה השמימה עד
כסא הכבוד; ועוד נס גדול הי' בשחין
שהחזיקה מלא ידיי של משה מלא ידיי
שלו ושל אהרן, ועוד נס אחר נעשה
בשחין אדם מפזר עפר קב אחד אין
מפזר אלא ארבע אמות אבל משה נטל
מלא ידו ופזרו על כל ארץ מצרים כו"ו
— ודוקא רש"י, שהשמיט את הנס הרא-
שון שבמדרשיו („שזרקו משה השמימה
עד כסא הכבוד“) ומונה רק ב' נסים,
מוסיף ומדגיש „הרי נסים הרבה“!

א. „ויאמר ה' אל משה ואל אהרן
קחו לכם מלא חפניכם פיה כבשן וזרקו
משה השמימה גו' והי' לאבק על כל
ארץ מצרים והי' גו' לשחין פורח אבע-
בעת בכל ארץ מצרים“.

ובפרש"י „וזרקו משה, וכל דבר ה-
נזרק בכח אינו נזרק אלא ביד אחת, הרי
נסים הרבה, אחד שהחזיק קומצו של
משה מלא חפנים שלו ושל אהרן, ואחד
שהלך האבק על כל ארץ מצרים“.

וכונת רש"י בפשטות, דכיון שזריקת
פיה הכבשן (הן של משה והן של אהרן)
היתה רק ע"י משה, וזריקה בכח היא
רק ביד אחת, עכצ"ל „שהחזיק קומצו
של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן“,
וע"ז ממשיך רש"י ומבאר הטעם לנס זה,
שכן מצינו במכה זו בכלל, ש„נסים הר-
בה“ היו בה.

וכבר עמדו במפרשים על לשון רש"י
„נסים הרבה“, והרי רש"י „לא קא חשיב
אלא תרתי ומאי הרבה“.

וביותר תמוה: במדרש (תנחומא: ו-

(6) פרשתנו פ"א, ה.

(7) ל' התנחומא. ובשמו"ר שם בשינויים קלים.

(8) עץ יוסף לתנחומא שם.

(9) כ"ה בתנחומא ושמו"ר לפנינו „ידיו ל'
רבים. וביפה תואר (השלם) לשמו"ר שם, דלמ"ד זה
לא החזיק משה הכל ביד אחת (כדחז"ל בב"ר פ"ה,
ז) אלא בבי' ידיו. אבל במ"כ ועוד גרסי גם בשמו"ר
„ידיו“. וראה עץ יוסף לתנחומא שם. וכ"ה בפרש"י
כאן „ביד אחת“. ואכ"מ.

(9*) כ"ה בתנחומא לפנינו. וראה עץ יוסף שם:
או צ"ל . . מלא ידיו של משה מלא ידיו שלו ושל
אהרן.

(10) ומובן הטעם, כי אין לו הכרח בפשוטו של
מקרא, כמ"ש במשכיל לדוד כאן. וראה הערה
הבאה.

(11) במשכיל לדוד כאן תי', שרש"י מרמו גם
על הנס שזרקו משה השמימה „עד כסא הכבוד“
כמ"ש „וכל דבר הנזרק בכח כו"ו, דלכאורה למה

(1) פרשתנו ט, ח"ט.

(2) צע"ק ל' רש"י „קומצו של משה“. ובשמו"ר
ותנחומא דלקמן בפנים „מלא ידו (ידי)“, ובב"ר
(פ"ה, ז) „חפנו של משה . . מחזקת שמונה קמצי"ם.
ואולי כדי לזרוק בכח צריכים להחזיק הפיה בחוזק,
ע"י קמיצה.

(3) ראה בארוכה השקו"ט במפרשי רש"י בתי'
קשוית הרא"ם, מגיל לרש"י שהחזיקה היתה בכח.
ואכ"מ. — וראה לקמן סעיף ה.

(4) ל' המשכיל לדוד. — וכבר העירו מכתובות
(עה, רע"א. ושי"ג) „וכמה רבים . . שלשה“. וראה
רש"י מצורע טו, כה.

(5) פרשתנו יד.

לשוננו, שכ', נסים הרבה אחד . . ואחד כו", הרי ברור דברו, שאין אלה אלא שני נסים בלבד („אחד . . ואחד“).

[ובפרט שכל הדגשה זו „אחד . . ו-אחד“ מיותרת, דהו"ל רק לפרט הנסים „נסים הרבה, שהחזיק כו' ושהלך האבק כו'“]. ובפרט שבמדרש הלשון (כנ"ל) „נס גדול . . ועוד נס . . ועוד נס“, ואילו רש"י משנה וכו' „אחד . . ואחד“. ומזה מוכח, שלדעת רש"י אין הפירוש שכל נס הי' כללי שבו כלולים כמה נסים פרטיים, אלא שכ"א הי' נס אחד בלבד].

ועוד: אם כוונת רש"י היא לריבוי הנסים שבנסים אלו גופא, הו"ל לפרט יותר, וכמו „שהלך ונתפור האבק על כל ארץ מצרים“ (וכיו"ב) [וכן – פ"ח אין בו ממש], שבוה הי' מודגש שיש כאן שני פרטים¹⁶.

ג. ונ"ל בפשטות, כי זה פשוט, דבכל המכות הרי גוף המכה הי' דבר נסי. וכן בנדו"ד, שגוף מכת שחין הי' נס, דזה ש-נתהווה מציאות של שחין מפ"ח הכבשון, הי' גופא נס גלוי, ולכן כתב רש"י „הרי נסים הרבה“, היינו שני הנסים שמפרט ביחד עם עצם נס המכה¹⁷.

ב. יש מפרשים¹⁸ שביארו, שבהליכת האבק על כל ארץ מצרים יש ב' נסים, אחד, עצם הליכתו מרחק רב כזה, ו-שנית, שכמות מועטה של אפר הספיקה לכל ארץ מצרים. וזהו מ"ש רש"י „הרי נסים הרבה“, כי נס זה להליכת האפר על כל ארץ מצרים, כלל שני נסים¹⁹.

ויש להוסיף עוד פרט בהנס, ובלשון המדרש – „ומשה²⁰ זרק פ"ח כבשון מלא חפניו מה שאי אפשר ליטול מלא חפניו ואין בו ממש“ – שעצם נטילת הפ"ח (דבר שאין בו ממש) ביד הוי נס, ומה גם לזורקו, ולמרחק רב כזה.

אבל רש"י שולל פירוש זה בדיוק

הוצרך משה לזרוק הפ"ח בכח, אלא שבוה מרמו רש"י שורקו השמימה עד שהגיע לכסא הכבוד. ורש"י אינו כותבו בפירוש „הואיל ואין הדרשה מוכרחת דשפיר אפשר לפרש השמימה לצד השמים כלומר למעלה“.

ומובן גודל הדוחק שבפירוש זה, דכיון שע"פ פשוטו של מקרא אין הכרח לנס זה, איך מה הכריח את רש"י לכתוב „הרי נסים הרבה“ ולרמוז על נס זה שאין לו מקור בפשוטו של מקרא ואינו אלא דברי אגדה.

(12) ראה מלקט חז"א²¹ מהרש"א עה"ת פרשתנו

כאן. וראה לקמן הערה 34.

(13) במלקט שם כ' דרש"י רק רמז הנס שמעט

אפר נתפור על כל ארץ מצרים בכתבו „נסים הר-בה“. אבל בפשטות יותר י"ל שנכלל בלשון רש"י בנס השני, ככפנים. ובפרט שקשה לומר שרש"י יפ-רט רק ב' נסים ויסמך על הלומד למצוא הנס הג'.

(14) ויש לומר כן גם בנוגע לנס הא', ע"פ מ"ש במפרשי רש"י כאן (מלאכת הקודש), שגם הנס הראשון הי' „נס בתוך נס“, חדא שהחזיק מלא חפניו שלו ושל אהרן (כלומר, ששתי ידיו של משה החזיקו גם מלא חפניו של ב' ידי אהרן). ועוד זאת, שאח"כ „החזירו (הכל) לידו אחת“ (וכפרש"י שמשנה זרק הכל ביד אחת). ויש להוסיף עוד, שעצם אסיפת פ"ח הכבשון (שהוא „אבק“) לתוך היד הוי נס, כבמדרש שהובא בפנים שהוא דבר שאי אפשר ליטול ביד.

(15) ל' התנחומא שם.

(16) וכן בנס הא' (ראה לעיל הערה 14), דהו"ל לרש"י לנקוט ל' המדרש (ב"ר פ"ה, ז') „חפניו של משה היתה מחזקת שמונה קמצים“, שבלשון זו מפורש שביד אחת החזיק משה כמות של ד' ידים [דכל יד מחזקת ב' קמצים – ב"ר שם], משא"כ ב-לשון רש"י „שהחזיק קומצו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן“ לא ברור אם היינו כב' ידיו שלו וכו' של אהרן או רק יד א' שלו ואחת של אהרן (ראה השקו"ט בבאר יצחק על פרש"י כאן. ועוד).

(17) ראה גם בחיי כאן: „נסים רבים . . החזיק משה בחופן אחד . . ועוד נס אחר כי כל ארץ מצ-רים נתמלא אבק מן הפ"ח המועט . . ונס שלישי המכה בעצמה שהי' הפ"ח ההוא לשחין פורח כו“.

חם²³, קשה ביותר לומר שהי' "חם שורף" עד כדי כך, שגם לאחר הליכתו נכל ארץ מצרים עדיין היתה בו חמימות כדי להוליד באדם ובבהמה שחין ואבעבור-עות. ועוד זאת, הרי מזה גופא שמשה ואהרן החזיקו פיה זה בידים²⁴ מוכרח שלא הי' "חם שורף" כדי להוליד אב-עבועות בעת החזקת הפיה, וכ"ש וק"ו לאחר הליכתו בכל ארץ מצרים.

[ואף ש"ל שגם זה הי' נס, שהיו יכולים להחזיק בידם פיה חם שורף, והי' פיה נשאר בחמימותו גם לאחר הליכתו בכל ארץ מצרים – הרי בפרש"י לא נזכר כלל ע"ד נסים אלו (אף שמפרט הנסים שאירעו במכה זו)].

ועוד קשה, שהרי לקמן בפרשת נגעים²⁵ מפורש בפרש"י, ד"שחין, לשון חמום, שנתחמם הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה שלא מחמת האור, היינו דשחין הוא שם לחימום הבשר בלקוי שלא מחמת אור, ואיך אפשר לומר ש-שחין כאן היינו מהאבק שהי' "חם שורף".

ולכן מסתבר לומר, שהולדת השחין (החמימות, שעל ידה צמחו אבעבועות) באדם ובהמה היתה בדרך נס²⁶, שמה-אבק נוצרה חמימות (שחין) בדרך נס²⁷ (ע"ד הולדת כנים מן העפר במכת כנים).

וזוהי כוונת רש"י במ"ש, "הרי נסים הרבה", אף שמפרט רק שני נסים, כי

– ברמב"ן כאן²⁸ כ' דהאבק שהלך בכל ארץ מצרים כשירד על האדם כו' הי' "מעלה בהן שחין ואבעבועות, כי הי' חם שורף". ולפ"ז, גוף המכה (השחין והאבעבועות) נולד באופן טבעי (מהאבק החם השורף), והנס הי' רק בהליכת ופיזור האבק בכל ארץ מצרים.

ולכאורה אפשר לדייק כן גם מדברי רש"י, שפי' "לשחין פורח אבעבועות" – "כתרגומו, לשחין סגי אבעבועין, שעל ידו צומחין בועות", "שחין, לשון חמי-מות, והרבה יש בלשון משנה²⁹ שנה"ש שחונה", וכמבואר במפרשים³⁰, דזה שה-שחין הוא סיבה לאבעבועות ("לשחין סגי-אבעבועין") הוא לפי ששחין-פירושו חמימות, וחמימות גורמת אבעבועות. ו-משמע מזה, שגם רש"י ס"ל כהרמב"ן שהאבק מפיה הכבשן הי' "חם שורף".

אבל קשה לפרש כן בפרש"י, שמפרש "פיה כבשן" – "דבר הנפח מן הגחלים עמומים", שגם את"ל שעדיין הי' הפיח³¹

(18) וראה בפ"י בכור שור כאן בתחילת פירושו (וראה לקמן הערה 26).

(19) מ"ש רש"י, "לשון משנה" אין הפירוש משנה בניגוד לברייתא וגמ', שהרי לשון "שנה שחונה" היא במימרא דאמוראים ביומא (ג, ב), אלא "לשון משנה" בניגוד "לשון מקרא". – וראה לקו"ש ח"י (ע' 115 הערה 3) בביאור "לשון משנה" בפרש"י וישב (לו, ז). ואכ"מ.

(20) יומא שם. תענית כד, ב.

(21) רא"ם ועוד.

(22) בשם אפרים לפרש"י כאן שקו"ט דאולי "פיה הכבשן" היינו הגחלים עצמם (ולא האפר שעל הגחלים), ע"ש. אבל מסיק שהוא האפר, כבחיב"ע כאן "קטם" (ויכ"ה ברשבים "אפר"), וכדמשמע מ"והי' לאבק". ע"ש.

(*) ולהעיר דשחונה"ה הוא ל' חמימות בלשון תרגום (ראה חיב"ע ישעי' מד, טז (הובא בפרש"י תענית כד, ב ד"ה שחונה), תיביע ריש מ"א. ועוד).

(23) אבל בס' זכרון לפרש"י כאן, גחלים ששקטה לחישתן ולהבתן וכאילו לא נשארה בהן אורה". ומשמע שעדיין יש בהן אש.

(24) להעיר מרלב"ג כאן "אפשר ששם משה הכל בכלי אחד וזרקו כו". וראה גם פנים יפות כאן. (25) תזרע יג, יח.

(26) ראה גם חזקוני כאן. וכן מסיק בפ"י ר"י בכור שור כאן, ע"ש. ולהעיר מפ"י הב' ברמב"ן כאן (על דרך הפשט). – וראה לקמן סעיף ו.

(27) אלא שבאו מ"פיה הכבשן" דוקא, השייך לחמימות, ע"ד בריאת הכנים מן העפר דוקא.

אלא הוא תואר על השחין והאבעבועות גם יחד, שהי' „פורח באדם ובבהמה“, והרי גם כאן מתרגם אונקלוס „שיחנא אבעבועין סג“.

ויש לומר בפשטות, שזהו נס נוסף³¹, שהשחין והאבעבועות לא היו מוגבלים בהמקום שבו נגע האבק באדם ובבהמה, אלא שצמח וגדל ונתרבה עד שכל גוף האדם והבהמה נעשה מוכה בשחין ואבעבועות.

ולפ"ז נמצא, שהיו לא רק ג' נסים, אלא „נסים הרבה“ כפשוטו. כי אף ששני נסים הראשונים אינם אלא שנים („אחד . . ואחד“), הרי גוף המכה כלל כמה נסים.

ה. אלא שלאחרי כל זה, עדיין צריך ביאור לשון רש"י „(נסים הרבה) אחד . . ואחד“, דלכאורה יש להרבות עוד יותר בנסי הקב"ה במכה זו, ולפרש שנסים אלו כללו כמה פרטים נסיים (וכנ"ל סעיף ב).

גם למאי נפק"מ בכלל בפירוש פשוטם של כתובים לדייק ולהדגיש שבמכה זו היו „נסים הרבה“. דלכאורה, גם ב"מכות אחרות מצינו עוד פרטים נסיים מלבד הנס בכללות המכה³², ואעפ"כ לא מדגיש רש"י בפירושו שאירעו „נסים הרבה“ וכי"כ (מלבד גבי ברז שהי' „נס בתוך נס“³³).

ויש לומר, שאין כוונת רש"י כאן רק

הנס בגוף המכה, המפורש בכתוב, לא הוזק רש"י לפרט, כנ"ל.

ד. ויומתק יותר את"ל שפרש"י בד"ה שלאח"י „(לשחין פורח אבעבועות)“, שבו מפרש אופן יצירת המכה, „לשחין סגי אבעבועין“, הוי (גם) המשך לפרש"י זה, דלאחרי שפירט רש"י את שני הנסים ש"קרו בפיה הכבשן (האבק), ממשיך רש"י בפירוט הנס בגוף המכה, שמאבק זה נעשה „לשחין סגי אבעבועין“, וא"כ גם הנס הג' מפורט בפרש"י.

ועפ"ז יש לומר עוד, דתוכן פרש"י זה מורה על כמה נסים שאירעו בגוף המכה עצמה. דנוסף על הנס בכך שהאבק הוליד שחין באדם ובבהמה, דהיינו לקוי בבשר (שזהו פירוש שחין, כנ"ל מפרש"י „שנתחמם הבשר בלקוי“³⁴), הנה עוד זאת, שהשחין הוליד והצמיח אבעבועות, שזהו עוד פרט בהנס דמכה זו (שהרי אפשר שיהי' שחין בלי אבעבועות).

ויש להוסיף, שגם הפרט ד„פורח“ הוא נס בפ"ע. דאף שבפסוק זה פירושו שעל ידי השחין צמחו האבעבועות, הרי בפסוק שלאח"י³⁵ נאמר „ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה“, שכאן לא קאי על צמיחת האבעבועות מן השחין³⁶,

28) בראים כאן משמע קצת, ד„שחין“ אינו שם המכה רק הוא החמימות שהולידה אבעבועות, והד אבעבועות הן המכה. ומ"ש לקמן (פסוק יא) „מפני השחין כי ה' השחין“, מפרש, ש„הכתוב הוזכר המחייב תמורת המתחייב“.

אבל מפשטות לשון הקרא (תבוא כח, כז) „בשחין מצרים“, ובפרש"י שם „רע ה' מאד לה מבפנים ויבש מבחוץ“ (וראה רש"י שם בד"ה שלאח"י) מוכח דגם בלשון תורה, „שחין“ הוא שם התואר לכללות הליקוי בבשר מחמת החמימות (והאבעבועות הן חלק ופרט מהשחין). ואכ"מ.

29) פסוק י.

30) דדוק לומר שהוא „מקרא מסורס“, דא"כ הו"ל לרש"י לפרשו בהדיא, כדרכו בכ"מ.

31) ולהעיר משמו"ר כאן (פ"א, ו) שלמדו מתוכית „פורח“ – „שלקו בצרעת עמו“. ובגמ' (ב"ק פ, ב וברש"י שם) למדו מ„אבעבועות פורח“ ששחין מצרים הי' „לח (רק) מבחוץ“ (וברש"י בכורות מא, א פירש בא"א. ואכ"מ).

32) שם לדוגמא בצפרדע – פרש"י ז, כט. ובערוב מפורש בכתוב הנס ד„הפליתי גו" (ח, יח"ט). ועוד.

33) רש"י פרשתנו ט, כד.

ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים³⁷; בכנים – „ויט אהרן את ידו במטהו ויך את עפר הארץ ותהי הכנס גו' בכל ארץ מצרים³⁸”; וכן במכות אחרי שחין – כמו בברד, דכאשר „ויט משה את מטהו על השמים” ירד הברד על (כל) ארץ מצרים³⁹, בארבה – „ויט משה את מטהו על ארץ מצרים וה' נהג רוח גו' ויעל הארבה על כל ארץ מצרים⁴⁰”, וכן בחושך – „ויט משה את ידו על השמים ויהי חושך אפילה בכל ארץ מצרים⁴¹”.

משא"כ גבי שחין, דלכאורה ה' אפ"ל באופן דתיכף לאחרי זריקת פיח הכבשן השמימה יוכו כל אדם ובהמה בשחין, אבל לפועל לא ה' כן, אלא פעולת משה רק גרמה שילך האבק בכל ארץ מצרים, והאבק שהלך בכל ארץ מצרים (ונח „על האדם ועל הבהמה⁴²”) הוא ש"ה הכה אותם בשחין. וצ"ע, מה טעם נשתנה תה מכה זו מכל שאר המכות?

(ב) לאחר מכת שחין נאמר⁴³, „ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין כי ה' השחין בחרטומים ובכל מצרים”. ולכאורה צ"ע מדוע דוקא אחרי מכה זו לא היו יכולים לעמוד לפני משה?

ברמב"ן שם כ' שהחרטומים „בושו

לבאר טעם הנס שאירע באופן אחיזת הפיח וזריקתו, אלא גם – לבאר הטעם שהזקק משה לזרוק את הפיח בכח, כ"אילו יגיע פיח זה בכח זריקתו „השמימה”, וכן לכל מקום ששם צריך השחין להגיע, והרי לגבי „השמימה”, והריחוק דכל ארץ מצרים, אין הבדל כלל בין זריקה סתם לזריקה בכל כח⁴⁴.

וכדי לתרץ תמי' זו, מפרש רש"י „הרי נסים הרבה אחד כו' ואחד כו'” (ובד"ה שלאח"ז מבאר אופן הופעת גוף השחין והאנעבועות), שאין כוונתו סתם לפרט כל הנסים שאירעו במכה זו, אלא בעיקר להדגיש אופי הנסים, שבהתאם לכך מובן הטעם שמשה ה' צריך לזרוק את הפיח בכח דוקא.

ו. ויובן זה בהקדם הא דמצינו במכת שחין, שהיא שונה משאר כל המכות:

(א) בכל המכות שבאו ע"י פעולת משה או אהרן, הרי היתה רק פעולה קטנה מצדם ותיכף אח"כ היתה המכה בפועל בכל ארץ מצרים. כמו בדם, ש"ה אהרן הכה את היאור לעיני פרעה ותיכף נהפכו כל מימי מצרים לדם⁴⁵; בצפרדע, ש"ו⁴⁶ אהרן את ידו על מימי מצרים

(34) במנחת יהודה (הועתק בשפ"ח כאן), ועד"ז

באמרי שפר כאן, דזריקת משה היתה כדי שהאבק יגיע בכל ארץ מצרים [וכוונת רש"י בנס הב' אינה למרחק הליכת האבק, אלא שקומץ אחד שהוא מעט אבק התפשט בכל ארץ מצרים]. וכבר הקשה עליו במלקט לחדא"ג מהרש"א עה"ת כאן, דגם ע"י זריקה בכח הרי הליכתו בכל ארץ מצרים הוי נס. ע"ש.

בנחלת יעקב כאן, דטעם הזריקה בכח כי „כל מה שאפשר לקרב אל הטבע אין סומכין על הנס”. אבל לכאורה, לגבי גודל המרחק דכל ארץ מצרים, אין הבדל בין סתם זריקה לזריקה בכח, כנפנים.

(35) ז, כ.

(36) ח, ב.

(37) בפרש"י שם ש"הו מכין אותה והיא מתזת כו", אבל (נוסף לזה שזהו רק לפי „מדרש”, הרי) זהו רק בשביל יצירת הצפרדעים ולא שע"ז נתפזרו בכל ארץ מצרים. ועוד זאת, מפשטות ל' רש"י „הו מכין” מוכח שההכאה לא היתה ע"י אהרן. וראה בביאור פרש"י זה לקו"ש חט"ז ע' 79 ואילך. ואכ"מ.

(38) ח, יג.

(39) ט, כג.

(40) בא, י, יג"ד.

(41) שם, כב.

(42) פסוק ט כאן. וראה רמב"ן כאן.

(43) ט, יא.

ולכן, לאחר מכה זו, הנה גם במכות שבאו ע"י פעולת משה ואהרן, לא הש' תדלו אפילו לעשות כמותם.

ז. ויש לומר הניאור בזה:

א' ממטרות המכות, מלבד להעניש את המצרים, היתה כדי ש'וידעו מצרים כי אני ה' ה' 53, וידיעה והכרה זו באה על ידי המכות, שגם חרטומי מצרים הוכרחו לומר ש'אצבע אלקים היא'. וסדר ה' מכות ה', דבתחילה הביא הקב"ה מכות שבהן לא ה' ניכר כ"כ גלוי שהם מאת השם, שהרי גם החרטומים יכלו לעשות כן בלטיהם 54, ורק אח"כ באה מכת כנים שהחרטומים לא יכלו לעשות כן בלטיהם והוכרחו להסכים ש'אצבע אלקים היא': אבל מ"מ, אף שהמכה היתה "אצבע אלקים", מ"מ באה בפועל באמ' צעות פעולת אהרן, וזה ה' החידוש של המכות שבאו אחרי', ערוב ודבר, שהן באו בלי אמצעות פעולה של משה או אהרן, אלא ישר מאת השם. ועפ"ז מובן בפשטות הטעם שבהן לא נזכר בקרא כלל יחס החרטומים למכות אלו, כי בהם מעיקרא לא היתה נתינת מקום לקס"ד שזוהי מעשה כישוף של משה ואהרן, כיון שלא עשו שום פעולה כלל להביא את המכה.

זאת אומרת, דככל שמעטים פעולה טבעית מצד משה או אהרן, הרי ניכר יותר שזוהי מכה מהקב"ה.

וזהו החידוש דמכת שחין, שבה היו דבר והיפוכו: המכה באה באופן שה' נותן מקום לטעות שבאה על ידי פעולות טבעיות 55, אבל לאידך, כולה ה' אך

והכלמו וחפו ראשם בהיותם מלאים שחין 56 ולא יכלו מלט נפשם על כן לא באו בהיכל המלך ולא נראו לפני משה כו'. אבל לכאורה צ"ע, במה שונה מכה זו ממכת צפרדע וכנים 57, שבפשטות גם החרטומים הוכו במכות אלו 58, וכמפורש בכתוב 59 שהצפרדע ה' "בביתך". ובכ" (בית פרעה ובפרעה עצמו) וא"כ למה לא היו החרטומים בושים בהיות צפרדעים "בתוך מעיהם". ומקרקרין 60, או גופם מלאים כנים, לעמוד לפני משה 61.

ולכן נ"ל, שאין כוונת הכתוב רק לעמידה גשמית לבד, שלא יכלו לעמוד לפני משה כי הוכו בשחין (ובפרט שלפ"ז אין טעם לסיום הכתוב "כי ה' השחין גו' ובכל מצרים", דמה זה שייך הכא 62), אלא הכוונה לעמידה רוחנית, שהאופי דמכה זו הביא לידי כך שלא מצאו ידיהם ורגליהם, כלומר, אחרי מ' כת כנים כשלא היו יכולים להוציא כנים אמרו "אצבע אלקים היא" 63, אמנם כאן אחרי מכת שחין, נתבטלו לגמרי עד ש' לא מצאו "עמידה" לעצמם כלל 64.

44 ובצפ"ע ע"ה מצ"ן לגיטין (מג, א) וזהא חזי למיקם קמי' במנוול ומוכה שחין'.

45 וראה רד"ל לפדר"א פמ"ח אות סו.

46 ומ"ש בראב"ע כאן שהחרטומים לא לקו בצפרדעים כו', אין כל רמז לזה בפרש"י.

47 ז, כח"ט ובפרש"י.

48 רש"י שם, כט.

49 וכן במכת ערוב שמפורש "ויבא ערוב כבד ביתה פרעה" (ח, כ), ואיך היו יכולים לעמוד לפני פרעה או משה.

50 ראה גם אלישך כאן, ועוד.

51 ח, טו.

52 וכן פי' באברבנאל ומנחה כלולה כאן, ש' לא יכלו לעמוד, רצה לומר להתוכח ולטעון עמו'. ע"ש. ולהעיר מפדר"א (פמ"ח) מדרש לקח טוב ו' עוד כאן, שמפרשים, ולא יכלו. . לעמוד, שלא יכלו לעשות כן.

53 פרשתנו ז, ה. ועוד.

54 ראה לעיל ז, יא. ח, ג. שם, יד.

55 ראה פי' ר"י בכור שור וחזקוני (הנ"ל הערה 26) שאין הקב"ה רוצה לשנות ממנהג העולם

בה בשעה, שלאמיתתו, כל פעולות אלו לא גרמו בדרך טבעית להופעת השחין, שהרי הפית כבר לא היה חם, וזרית קת משה (גם בכח) לא היתה יכולה להגיע „השמימה“, ומה גם בכל ארץ מצרים, באופן שאין האבק בגדר פעולה טבעית כלל להביא את השחין אלא השחין היה בריאה חדשה (מן האבק).

ועד"ז באופן פריחת השחין על האדם, שהכתוב מדגיש „לשחין פורח אבעבועות“, וכפרש"י (כנ"ל באורך), דשחין הוא לשון חמימות, והפירוש ב- „לשחין פורח אבעבועות“ הוא, שהחמימות גרמה להצמיח אבעבועות, ונמצא, שהמכה נולדה כאילו בסדר טבעי, שב- תחילה באה חמימות בבשר, ומחמימות זו צמחו אבעבועות, אף שלאמיתתו של דבר, כל מכה זו היא אך ורק נס מאת הקב"ה, שאינו ביכולת החרטומים כלל.

ועפ"ז מובן גם הטעם שלא מנה רש"י סתם כל פרטי הנסים שהיו כאן, כי עיקר ההדגשה כאן אינה לריבוי הנסים בכמות, אלא לריבוי הנסים באיכות זו, דבר והיפוכו, טבע ונס בבת אחת.

וזהו שרש"י מתחיל פירושו שמשו זרק בכל כחו, והוקשה לו לרש"י מה ענין בזריקה בכל כחו כשמדובר בענין נסי, ומבאר רש"י ש„הרי נסים הרבה“, ומפרט אופי הנסים, שביחד עם פעולה טבעית היא כאן ענין נסי שלמעלה מה- טבע.

ורק מעשה נסים (שאינו לו מקום בטבע), ושני הפכים אלו בבת אחת הם שגרמו להתבטלות החרטומים. דגם הם הוכרחו להודות שהיא „אצבע אלקים“, אבל לפי תפיסתם והשגתם, ה"ז רק כשמדובר ב- ענין שאין לכחות הטבע מבווא בהם (ד- אין שולטים על ברי' פחותה מכשעו- רה⁵⁶), וכ"ש לפעול דבר בלי פעולה; משא"כ במכת שחין, דגם בענינים שהם לכאורה פעולות טבעיות (שגם לחרטו- מים כח לעשות מעין זה), עשה הקב"ה נסים גלויים עד שלא רק שהודו ש„אצ- בע אלקים היא“ אלא „ולא יכלו . . לעמוד לפני משה“.

ודבר זה מצינו במכת שחין בכל שלבי:

בתחילת הכל, היו צריכים לקחת „פיח כבשן“ דוקא, שגדלה חמימותו ביותר, ובזה גופא – מלא חפנים של משה ושל אהרן (ולא היה מספיק כמות מועטת, קומץ אחד כו'); ומשה היה צריך לזרוק את פיח הכבשן בכח, כאילו יגיע פיח זה בכח זריקתו לכל מקום ששם צריך להיות השחין; וגם אח"כ לא נולד השחין בדרך ממילא בכל ארץ מצרים, אלא האבק עצמו הלך ונתפזר בכל ארץ מצרים – שכל פרטים אלו מורים כאילו המכה היא ע"י פעולה טבעית, כאילו האבק הוא המוליד השחין –

ועושה מקצת לפי מנהג העולם. נחלת יעקב שבהערה 34.

(56) ראה רש"י ת, יד.

וארא ב

ההריוחה לישראל בעשות ה' משפט ב-
מצרים¹⁰].

וכיון ש"הכל הולך אחר החיתום"¹¹, יש
לומר, שגם הכתוב שבסוף ההפטורה¹²
"ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך
אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה'",
שלכאורה הוא ענין בפני עצמו¹³ (שאנו
שייך לגוף המלחמה, חורבן מצרים ע"י
נבוכדנאצר) – שייך לתוכן הפרשה¹⁴.

ב. ויובן זה בהקדים ביאור בגדר ה-
מכות שהביא הקב"ה על מצרים,

דבכ"מ בתורה נאמר¹⁵ ע"ז "וידעו מצ-
רים כי אני ה' בנשתי את ידי על מצרים"
(וכיו"ב)¹⁶, ומשמע מפשטות הכתובים, שה-
כוונה היא כדי לפעול אצל פרעה שישמע
לדברי ה'. דפרעה אמר¹⁷ "מי ה' אשר אש-
מע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את
ה' וגם את ישראל לא אשלח", ולכן הביא
הקב"ה המכות, שע"י¹⁸ "וידעו מצרים כי
אני ה' בנשתי את ידי על מצרים", ואז
ישלח את בני¹⁹ מארצו.

ולכאורה היו המכות מוכרחות מצד
קיום גזירת ברית בין הבתרים²⁰, וגם את
הגוי אשר יעבדו דן אנכי²¹, "בעשר

א. שייכות הפטורת פרשתנו לתוכן ה-
פרשה (ע"פ הידוע שההפטרות הן "מענין
הפרשה") בכללות היא בזה שבה מסופר
אודות הציזיו ליחזקאל להנבא²² "על פר-
עה מלך מצרים. . ועל מצרים כולה" וה-
חורבן שביא הקב"ה עליהם, "וידעו כל
יושבי מצרים כי אני ה'", שהוא תוכן
פרשתנו אודות המכות שהביא הקב"ה על
המצרים, שע"י²³ "וידעו מצרים כי אני ה'".

[וגם תוכן ב' הפסוקים בתחלת ההפטו-
רה²⁴ "כה אמר ה' א בקבצי את בית ישראל
מן העמים אשר נפוצו במ ונקדשתי במ
לעיני הגוים. . וישבו עלי לבטח. . ב-
עשתי שפטים בכל השאטים אותם מס-
בינותם וידעו כי אני ה' אלקיהם" (אף ש-
פסוקים אלה הם לכאורה ענין בפני
עצמו, ומדברים אודות זמן אחר לגמרי,
זמן קיבוץ "בית ישראל מן העמים" ל-
אחרי הגלות (ונאמרו ביחזקאל בהמשך
הנבואה על חורבן צידון²⁵) ואינם שייכים
להנבואה על מצרים ומלך מצרים) –
שייך לתוכן הפרשה, שבה מסופר ע"ד

(1) ראה טושו"ע (וואדה"ז) או"ח ר"ס רפד. טור
ורמ"א שם סתכ"ח ס"ח.

(2) יחזקאל כט, א ואילך.

(3) שם, ו.

(4) פרשתנו ז, ה.

(5) יחזקאל כח, כה-כו.

(6) להעיר שיש נוהגים להתחיל בתחלת פרק

כט "בשנה העשירית גו'" – ראה אנציקלופדי
תלמודית כרך י"ד בסופו.

(7) והרי הוא (בפרק בפ"ע (כח), ו) לפני הנבואה
שנאמרה (בפרק כט) "בשנה העשירית גו'".

(8) ולהאבדורם (סדר הפרשיות וההפטרות)
מתחילין מהנבואה ע"ד צידון (שם כח, ב).

(9) ראה במפרשים ליחזקאל שם, כה-כו.

(10) וראה פרשתנו ה, יח. ט, ד.

(11) ברכות יב, א.

(12) כט, כא.

(13) ראה פרש"י ורד"ק שם.

(14) להעיר שגם להאבדורם דלעיל (הערה 8)

שאינן אומרים הנבואה ע"ד נבוכדנאצר (שם כט, יז-
כ), מסיימין בפסוק זה.

(15) ראה שם, יז (ו. יח). ט, יד (כט). וראה בא

יא, ז. בשלח יד, יח.

(16) שמות ה, ב.

(17) לך טו, יד.